

Koncepcja
jus post bellum
w prawie
międzynarodowym

Marcin Lech

Koncepcja
jus post bellum
w prawie
międzynarodowym

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2023

Recenzent
prof. dr hab. Jerzy Zajadło

Redakcja, skład i łamanie
Wioletta Kowalska / Violet Design

Projekt okładki i stron tytułowych
Filip Sendal

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-521-3

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

Moim Rodzicom

Spis treści

Wykaz skrótów	15
Wstęp	17

Część I

Konceptualizacja *jus post bellum*

Rozdział 1

Wprowadzenie do koncepcji <i>jus post bellum</i> w prawie międzynarodowym	37
1. Istota budowy podstaw trwałego, stabilnego i zrównoważonego pokoju powojennego według koncepcji <i>jus post bellum</i>	37
1.1. Historyczne znaczenie ewolucji <i>bellum justum</i> dla tworzenia się <i>jus post bellum</i> we współczesnym prawie międzynarodowym	37
1.2. Klasyfikacja sprawiedliwego i trwałego pokoju we współczesnej doktrynie wojny sprawiedliwej	49
1.3. Prawa człowieka a sprawiedliwy pokój w koncepcji <i>jus post bellum</i>	64
2. Kompleksowy charakter adaptacyjny koncepcji <i>jus post bellum</i>	73
2.1. Adaptacja koncepcji <i>jus post bellum</i> do współczesnego prawa konfliktów zbrojnych i w ramach teorii wojny sprawiedliwej	73
2.2. Adaptacja koncepcji <i>jus post bellum</i> do normatywnej struktury globalnego bezpieczeństwa międzynarodowego	87
2.3. Adaptacja <i>jus post bellum</i> do obszarów międzynarodowej reformy prawnej i politycznej	92
3. <i>Jus post bellum</i> jako prawo stabilizacji powojennej XXI wieku	95

Rozdział 2

Współczesne fundamentalne koncepcje doktrynalne <i>jus post bellum</i>	97
1. Wielopłaszczyznowość koncepcji <i>jus post bellum</i> w prawie międzynarodowym	97
2. Podstawowe przesłanki konstrukcji definicji koncepcji <i>jus post bellum</i> w ramach <i>bellum justum</i>	100
2.1. Pojęciowe uwarunkowania definicji <i>jus post bellum</i>	100

2.2. Definiowanie normatywnego charakteru koncepcji doktrynalnej <i>jus post bellum</i> w prawie międzynarodowym	104
3. Reinterpretacja dotychczasowego dualizmu <i>jus ad bellum</i> i <i>jus in bello</i> w doktrynie <i>bellum justum</i> w kierunku tworzenia <i>jus post bellum</i>	115
3.1. Rewizja <i>bellum justum</i> w kierunku doktryny <i>jus post bellum</i>	115
3.2. Doktryna <i>bellum justum</i> a tworzenie przesłanek <i>jus post bellum</i> w ramach głównych kanonów sprawiedliwości tranzycyjnej	118
4. Koncepcje doktrynalne <i>jus post bellum</i> i ich krytyka	122
4.1. Znaczenie koncepcji minimalistycznej oraz maksymalistycznej <i>jus post bellum</i> w badaniach współczesnej doktryny <i>bellum justum</i>	122
4.2. Minimalizm w badaniu koncepcji <i>jus post bellum</i>	124
4.3. Koncepcja doktrynalnej koncepcji pośredniej	130
4.4. Maksymalizm w badaniu koncepcji <i>jus post bellum</i>	136
4.5. Krytyka koncepcji <i>jus post bellum</i>	147
4.6. Pojęcie pokoju we współczesnych koncepcjach etyki wojny i etyki wojskowej	151
4.7. Kompleksowa koncepcja deliberatywnego pokoju <i>jus post bellum</i> w przypadku konfliktów w systemach politycznych Jamesa Bohmana	153
5. Ocena zasadności stworzenia podstaw prawnych <i>jus post bellum</i> w doktrynie prawa międzynarodowego i w teorii wojny sprawiedliwej	167

Część II

Normatywizacja *jus post bellum*

Rozdział 3

Zarys rozwoju koncepcji *jus post bellum*

w perspektywie historycznej	173
1. Percepcja zakończenia wojen w kierunku pokojowej sprawiedliwości transnarodowej epoki starożytności	173
1.1. Poglądy głównych przedstawicieli doktryny wojny sprawiedliwej	173
1.2. Praktyka zawierania pokoju w głównych traktatach epoki starożytności	186
2. Zróżnicowana koncepcja pokojowego zakończenia wojen i podstaw stabilizacji powojennej w doktrynie wojny sprawiedliwej epoki średniowiecza	187
2.1. Prowadzenie wojen i ich zakończenie według głównych przedstawicieli średniowiecznej doktryny wojny sprawiedliwej	187
2.2. Praktyka zawierania traktatów pokojowych epoki średniowiecza	195
3. Od prawa wojny do pokoju wieczystego w doktrynie prawa narodów okresu epoki nowożytnej	196

3.1. Formalne umocowania doktrynalne nowożytnej koncepcji wojny sprawiedliwej	196
3.2. Charakterystyka traktatów pokojowych epoki nowożytnej	215
4. Ustanowienie stabilnego i zrównoważonego pokoju jako najważniejsze wyzwanie prawa konfliktów zbrojnych doby współczesnej	221
4.1. Koncepcje doktrynalne pokojowego współczesnego wielostronnego prawa konfliktów zbrojnych	221
4.2. Najważniejsze traktaty pokojowe doby współczesnej	230
5. Wkład tradycji wojny sprawiedliwej w nowoczesny porządek prawa międzynarodowego	241

Rozdział 4

Budowa podstaw stabilnego i zrównoważonego pokoju

we współczesnym prawie międzynarodowym	244
1. Znaczenie współczesnego międzynarodowego reżimu budowania pokoju dla norm i praktyki międzynarodowej	244
2. Kompleksowy charakter współczesnych porozumień pokojowych	246
2.1. Ewolucja kształtu współczesnych porozumień pokojowych	246
2.2. Współczesne wzory umów prawa pokoju	247
3. Problemy legalizacji porozumień pokojowych	249
4. Gwarancja pokoju światowego we współczesnej wspólnocie międzynarodowej w praktyce Organizacji Narodów Zjednoczonych	250
4.1. Rola ONZ w utrzymaniu i budowie pokoju światowego	250
4.2. Operacje pokojowe w praktyce ONZ	255
4.3. Okupacja wojenna we współczesnym prawie międzynarodowym w perspektywie <i>jus post bellum</i>	271
5. Charakter porozumień pokojowych/umów pokoju w kierunku nowego prawa pokoju w ramach <i>lex pacificatoria</i>	282
5.1. Identyfikacja nowego porządku prawnego	282
5.2. Budowanie pokoju na podstawie <i>lex pacificatoria</i> i <i>jus post bellum</i>	283
5.3. Potencjalne zasady budowania pokoju według koncepcji <i>jus post bellum</i>	284
6. Ocena współczesnych postulatów zakończenia konfliktów zbrojnych i budowy pokoju światowego	287

Rozdział 5

Podstawy prawne *jus post bellum* w prawie międzynarodowym 288 |

1. Sprawiedliwość tranzycyjna podstawą normatywną porządku prawnego <i>jus post bellum</i>	288
--	-----

1.1. Podstawy sprawiedliwości tranzycyjnej i <i>jus post bellum</i>	288
1.2. Koncepcja normatywna sprawiedliwości tranzycyjnej <i>jus post bellum</i> w ramach teorii wojny sprawiedliwej	296
2. Istota koncepcji porządku prawnego <i>jus post bellum</i>	308
2.1. Zakres materialny <i>jus post bellum</i>	308
2.2. Ramy normatywne <i>jus post bellum</i>	309
2.3. Normatywny charakter ram interpretacyjnych <i>jus post bellum</i> w kompleksowej odbudowie powojennej	318
2.4. Stosowanie <i>jus post bellum</i> w międzynarodowych i niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych	342
2.5. Tworzenie rządu po konflikcie według prawa międzynarodowego i <i>jus post bellum</i>	347
3. Dylematy delimitacyjne transnarodowej sprawiedliwości tranzycyjnej jako istoty koncepcji <i>jus post bellum</i> w prawie międzynarodowym	349
3.1. Percepcja <i>jus post bellum</i> w kontekście porządku <i>jus contra bellum</i>	350
3.2. Percepcja <i>jus post bellum</i> w kontekście porządku <i>jus ad bellum</i>	352
3.3. Percepcja <i>jus post bellum</i> w kontekście porządku <i>jus in bello</i>	353
3.4. Percepcja <i>jus post bellum</i> w kontekście porządku <i>jus ex bello</i>	355
3.5. Percepcja <i>jus post bellum</i> w kontekście międzynarodowego prawa karnego	356
4. Zakres obowiązywania <i>jus post bellum</i>	356
4.1. Problem relewantności zakresu temporalnego <i>jus post bellum</i> w ramach sprawiedliwości tranzycyjnej	356
4.2. Zakończenie konfliktów zbrojnych jako początek działania <i>jus post</i> <i>bellum</i> według międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych	360
4.3. Zakończenie działania <i>jus post bellum</i>	369
5. Zasadność tworzenia porządku prawnego <i>jus post bellum</i> w prawie międzynarodowym	370

Rozdział 6

Zasady fundamentalne porządku prawnego <i>jus post bellum</i>	372
1. Istota i charakter prawny zasad <i>jus post bellum</i> jako trzonu głównego nowoczesnego prawa transformacji konfliktów zbrojnych	372
1.1. Główne kryteria konstrukcji zasad sprawiedliwości powojennej	372
1.2. Kategorie percepcji zasad <i>jus post bellum</i> we współczesnej doktrynie wojny sprawiedliwej	374
2. Główne tendencje współczesnej debaty doktrynalnej związanej z konstrukcją zasad porządku prawnego <i>jus post bellum</i>	376
2.1. Koncepcja doktrynalna Michaela Schucka	376
2.2. Koncepcja doktrynalna Briana Orendy	377

2.3. Koncepcja doktrynalna Dietera Flecka	379
3. Zasada pojednania politycznego	381
3.1. Moralna koncepcja politycznego pojednania Colleen Murphy	381
3.2. Negatywny wpływ konfliktu zbrojnego na rządy prawa	383
4. Zasada odbudowy powojennej i kolektywnej odpowiedzialności	391
4.1. Konstrukcja kolektywnej odpowiedzialności w relacji z odpowiedzialnością za ochronę (R2P)	391
4.2. Odpowiedzialność za budowanie lub odbudowę zdolności produkcyjnych	394
4.3. Odpowiedzialność za odbudowę jako ograniczenie sprawiedliwości wojny inicjującej w kontekście zasady dyskryminacji	400
4.4. Przebudowa jako zasada <i>jus post bellum</i>	402
4.5. Wojna i odbudowa	404
4.6. Potencjalne kierunki kompleksowego rozwoju zasady powojennej odbudowy i kolektywnej odpowiedzialności	406
5. Zasada restytucji i rehabilitacji	409
5.1. Przywrócenie, rehabilitacja i <i>status quo ante</i>	409
5.2. Pojęcie restytucji	410
5.3. Główne problemy wynikające z następstw wojny	411
5.4. Podmioty odpowiedzialne za restytucję i rehabilitację	413
5.5. Rachunek reparacji	415
5.6. Reparacje na końcu wojny	417
5.7. Percepcja zasady restytucji i rehabilitacji w przyszłości	419
6. Zasada proporcjonalności	420
6.1. Problem nieokreśloności zasady proporcjonalności	420
6.2. Percepcja proporcjonalności	423
6.3. Pacyfizm i <i>jus post bellum</i>	426
6.4. Koniec wojny	428
7. Znaczenie zasad <i>jus post bellum</i> w rzeczywistości powojennej	430

Część III

Implementacja *jus post bellum*

Rozdział 7

Implikacje koncepcji *jus post bellum* we współczesnym prawie

konfliktów zbrojnych	435
1. Spójność i charakter systemowy międzynarodowego prawa humanitarnego w perspektywie <i>jus post bellum</i>	435
1.1. Definicja oraz typologia współczesnych konfliktów zbrojnych w perspektywie <i>jus post bellum</i>	435

1.2. Dynamiczne zmiany charakteru współczesnych konfliktów zbrojnych	442
1.3. Przedmiot oraz charakter prawny współczesnego <i>bellum justum</i> w kontekście uprawnienia do wojny – <i>jus belli</i>	443
1.4. Znaczenie zasad ogólnych międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych w formułowaniu potencjalnych zasad <i>jus post bellum</i>	444
2. Konceptualizacja wzajemnych relacji funkcjonujących pomiędzy <i>jus ad bellum</i> oraz <i>jus in bello</i> a postulaty zakończenia konfliktu zbrojnego i budowy pokoju w ramach <i>jus post bellum</i>	447
3. Rozwój fundamentalnej zasady rozróżnienia pomiędzy <i>jus ad bellum</i> oraz <i>jus in bello</i> w kontekście <i>jus post bellum</i>	461
3.1. Znaczenie głównych aktów porządku prawa międzynarodowego w ewolucji zasady rozróżnienia pomiędzy <i>jus ad bellum</i> oraz <i>jus in bello</i>	461
3.2. Zasada proporcjonalności i doktryna konieczności wojskowej a stosowanie zasady rozróżnienia <i>jus ad bellum</i> i <i>jus in bello</i> w poglądach przedstawicieli doktryny współczesnego prawa konfliktów zbrojnych	463
3.3. Rola i znaczenie orzecznictwa Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w ewolucji zasad rozróżnienia, proporcjonalności i konieczności wojskowej w ramach <i>jus ad bellum</i> i <i>jus in bello</i> w kontekście samoobrony	471
3.4. Potencjalne niebezpieczeństwa połączenia <i>jus ad bellum</i> i <i>jus in bello</i> w doktrynie międzynarodowego prawa humanitarnego w perspektywie <i>jus post bellum</i>	476
4. Zasadność implementacji porządku prawnego <i>jus post bellum</i> do współczesnego prawa konfliktów zbrojnych	479

Rozdział 8

Instytucjonalizacja <i>jus post bellum</i> w prawie międzynarodowym	481
1. Zasadność instytucjonalizacji <i>jus post bellum</i> w prawie międzynarodowym	481
1.1. Instytucjonalizacja struktury porządku prawnego <i>jus post bellum</i>	481
1.2. Instytucjonalizacja <i>jus post bellum</i> jako formalna metamorfoza wojny sprawiedliwej	483
1.3. Instytucjonalizacja podejmowanych decyzji związanych z wprowadzaniem pokoju	483
2. Potencjalna transnarodowa legalizacja zakończenia wojny	486
2.1. Główne obszary legalizacji	486
2.2. Konsekwencje legalizacji	489

2.3. Instytucjonalizacja organizacji kłęski powojennej	489
2.4. Znaczenie procesu legalizacji w ramach Komisji Budowania Pokoju ONZ dla koncepcji <i>jus post bellum</i>	492
3. Instytucjonalna organizacja traktatu pokojowego	498
3.1. Instytucjonalny charakter traktatu pokojowego	498
3.2. Skuteczność transparentnego traktatu pokojowego w ramach instytucjonalizacji <i>jus post bellum</i>	499
3.3. Materialne zasady pokoju – instytucjonalny program traktatu pokojowego Immanuela Kanta	501
4. Instytucjonalizacja <i>jus post bellum</i> : prawo do zmiany konstytucji?	502

Rozdział 9

Instrumenty egzekwowania *jus post bellum* w prawie

międzynarodowym	505
1. Egzekwowanie prawa międzynarodowego punktem wyjścia koncepcji <i>jus post bellum</i>	505
1.1. Istota i instrumenty prawne egzekwowania wspólnie pojmowanego prawa międzynarodowego według Tseminga Yanga	505
1.2. Egzekwowanie prawa międzynarodowego w traktatach i porozumieniach pokojowych w kontekście praktyki ONZ	510
2. Potencjalne egzekwowanie pokoju <i>jus post bellum</i> w ramach umów porozumień pokojowych	516
2.1. Formalne zasady egzekwowania pokoju – program procesowy porozumień pokojowych	516
2.2. Egzekwowanie pokoju <i>jus post bellum</i> w ramach potencjalnych porozumień pokojowych	518
3. Zasadność egzekwowania <i>jus post bellum</i> w ramach transparentnych instrumentów regulacyjnych współczesnego prawa międzynarodowego	520

Rozdział 10

Efektywność a przyszłość zgodności instytucjonalnej potencjalnego porządku prawnego *jus post bellum* – postulaty *de lege ferenda*

1. Efektywne wykonywanie <i>jus post bellum</i> w przyszłości, postulaty <i>de lege ferenda</i>	523
2. Charakter potencjalnie nowego prawa transformacji konfliktów zbrojnych	524
3. <i>Jus post bellum</i> w kontekście zmieniającej się koncepcji wojny oraz ewolucji międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych	528
4. Nowe prawo w systemie prawa międzynarodowego i w realiach współczesnego świata	532

4.1. Adaptacja porządku prawnego <i>jus post bellum</i> w stosunku do realiów nowoczesnego konfliktu zbrojnego według koncepcji Inger Österdahl	535
5. Efektywność a przyszłość <i>jus post bellum</i> w prawie międzynarodowym	537
Podsumowanie	541
Bibliografia	547
Indeks osobowy	591